

cula hactenus inaudita Judei deprehendissent (1).

CAPUT SECUNDUM.

DE AUTHENTICITATE, INTEGRITATE ET VERACITATE LIBRORUM NOVI TESTAMENTI.

Ab ipso presentis discussio exordio duo observabimus: 1^a à nemine vel iudeo, vel pagano ad nostrum sicut etiam et ante exercitum deistarum pseudophilosophiam impugnatam fuisse librum nostrorum antiquitatem et integratatem. 2^a Hanc controversiam quam argumentum non tanti importare ad demonstrationem christiane religionis, ut sine illâ stare ac profari non posset. Etenim miracula Christi, quâcumque demum ratione nobis innotescant, firma sunt et immobilia Christianismi fundamenta: jam verò etiam certa non fore librum novi Testamenti auctoritas, non idcirco nutaret fides miraculorum Christi que universalis, antiquissimâ et nunquam interrupta Ecclesie christiane traditione confirmatur, et præterea cum factis certissimis intimo et necessario nexus coniuncta sunt. Quin imo fidem miraculorum Christi libris novi Testamento antiquior esse constat, quandoquidem libri ab iis sollemmō recipi potuerunt, quibus jam persuasus erat edita fuisse à Christo miracula in iis scripti; que persuasio stans profecto, atque etiam ad posteros manare potuisse, etiam si Christi discipuli magistri sui gesta litteris non commen-davissent.

Verum si ad defensionem cause christiane non omnino necessarium sit in auctores novi Testamenti inquire, plurimum tamen adversus incredulos proficerimus, si demonstratum maneat libros novi Testimenti et eorum esse quorum nominibus inscribentur, et integrus incorruptius ad nostram atatem pervenisse, quibus duobus continetur libri alieuius auctoritas. Hinc quippe duo sequentur in gratiam miraculorum Christi plenâ decretoria: prium illa compribari testimonio publico octo scriptorum coetaneorum: totoquin enim sunt novi Testamenti auctores, quem testium et librorum superius numerum, nescio an illa sita ejusdem antiquitatis historia sibi vindicare quest; alterum miracula eadem apud immensum hominem multitudinem fidem obtinuisse eo tempore quo fraus et error facilimè animadverteret ac revinci potuisse. Verum haec alias: nunc dicendum, 1^a de authenticitate, 2^a de integratitate librorum novi Testamenti.

ARTICULUS PRIMUS.

De authenticitate librorum novi Testamenti.

Authenticitas duplex est, alia ratione *atatis*, alia ratione *auctoris*; utramque novo Testamento vindicant eadem ferè momenta, quinquam in gratiam prioris (que nostrâ plurius interest) validis adhuc, si fas est, militent; verum antequam evolventur haec momenta, quedam juval prenotare.

Libri è quibus constat novum Testamentum, sunt omnino viginti septem, videlicet quatuor Evangelia,

(1) Difficultates speciales circa singulas prophetias solventur suo loco, in decursu.

Acta Apostolorum, quatuordecem Pauli Epistole, duce Petri, una Jacobi, tres Joannis, una Jude, et Apocalypsis, quos unanimi Christianorum omnium consensione veluti authenticos semper receptos fuisse constat, si paucos excipiā, scilicet Petri alteram, cum qua Jacobi est et Jude, duas posteriores Joannis, epistolam ad Hebreos et Apocalypsim. De scriptorum illorum auctoribus in quibusdam ecclesiis aliquandiu dubitatum est, ita tamen ut ei ipso tempore in ecclesiis permulsi pro canonibus haberentur, ac deinceps re plenis eliquata, apud eos qui primum dubitaverunt, fidem autem auctoritatem oblinierint: idcirco ducuntur libri illi *deuterocanonicī*. Ceterum de illorum authenticitate frustâ litera moverent deista, namque libri illi nullum referunt vel dogma, vel factum, vel miraculum quod non repperitur in libris *proto-canonicis*; inò omnia novi Testimenti scripta ita secum coherent, quea se invicem continent, atque supponunt, ut unum pro omnibus fieri haberi possit, nihilque efficerent deista, nisi omnia ad unum conficta aut corrupta ostenderent.

PROPOSITIO. — *Libri novi Testamenti æquales sunt apostolicorum temporum, et ab iis auctoribus exarati quorum nominibus inscribuntur.*

Probatur multiplici et invicto argumento: 1^a publica et antiquissima Christianorum fide; 2^a disertis auctoribus Apostolicorum testimoniis; 3^a ipsa vetustorum hereticorum et paganorum confessione; 4^a pluribus notis atatis apostolicis in novo Testamento conspicuis; 5^a denique ex manifesta sententia adversariorum vanitatis et repugnantia.

Argumentum primum: *Ex publici et antiquissimi christianarum Ecclesiarum fide.* Etenim hi libri sunt genuini, qui genuini habiti sunt ab omnibus proxime et continuâ serie sequentibus attilibus. Hic aoxiana, si quis vocariet in controversiam, jam certum nihil habebit in litteris. Ut enim ratione S. Augustinus contrâ Faust. Manich. L. XXXII. C. 6: *Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varrois* atlorumque ejusmodi auctorum libros unde noverint humores quod ipsorum sint, nisi editio temporum sibiems succedentium contestatione continua? Multi multa de litteris Ecclesiarum consipererant... unde constat quid cuique sit, nisi quia his temporibus quibus ea quisque scripsit, quibus possit insinuari, atque editit, et in aliis atque aliis continuata notitia latiusque formata, ad posteros etiam usque ad nostra tempora perecerunt, ita ut interrogati cuius quisque liber sit, non hæc tenus quid responderemus? Quid si quis ne id quidem de fidem faciem-sat firmum potest, videat quo argumento probaret possit provata bona hereditaria iure ad se pertinere. Nec tudos est enim publicarum tabularum aut domesticorum instrumentorum auctoritas quâm historie, inò etiam infirmior. Illorum enim custodes sunt pauci homines et obscuri, bujus verò universas orbis.

Porrò unanimis, antiquissima, certissima Ecclesia rum omnium christianarum traditio novi Testimenti libros iis auctoribus adscribit quorum nomina præ-

61 CAP. II. DE AUTHENTICITATE, etc., LIBRORUM NOVI TESTAMENTI.

rint, Christi videlicet Apostolis et discipulis. Christianorum societas innumerabilis, in omnes orbis regiones diffusa, scripta nobis exhibet quæ sibi à fundatoribus suis relicta fuisse testatur. Scripta illa fidei normam, morum principia, cultus publici ritus, leges discipline, sacra omnia apud religionis illius sectatores recepta continent. Ex quo celebratum est Christi nomen, scripta illa universo orbi innotuerunt, in omnes linguis conversa sunt, ea Christiani assidue perlegunt, meditantur, venerantur tanquam ipsomet Dei verbum: ex illis exortas spud se controversias dirimunt. Profectò si qua sit vis testimonii humani, admitti debet testimonium illud tam constans, tam unanime quo Christiani factum gravissimum et dominum asseverant.

Librorum novi Testamenti authenticitas primis Ecclesiæ seculis adeò explorata erat, ut Tertullianus et S. Augustinus Marcionitas et Manicheos sacris scriptis adversantes non aliis armis debellarent, quâm traditionis adhuc recentis auctoritate. Marcionite exemplar aliquod Evangelii Lucae, sed mutum mirisque modis corruptum pro vero germano obtrudebant. Quid porrò Tertullianus, adversus Marcion. L. IV. C. 4? *Ego meum dico verum, Marcion suum, ego Marcionis adfiro adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, nisi temporis ratio, et prescribens auctoritatem quod antiquis reperiatur, et ei prejurdicis vitiatione quod posterius revincatur?..* Quod ergo pertinet ad Evangelium Lucae, ad eum antiquis Marcionis est, quod est secundum nos, ut et ipso illi Marcion aliquando crediderit. Itaque dñs emendat, utrumque confirmat, et nostrum anteriori, itd emendat quod inventi, et id posteriori quod de nostri emendatione constituit, sum et novum fecit... In summo, si constat id verius quod prius, id prius quod et ab initio, id ab initio quod ab Apostolis, pariter utique constabit id esse ab Apostolis traditum quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrum. Sanctum... Dieo itaque apud illas, nec solas jam Apostolicas, sed apud universas quæ illis de sacra traditio con federanter, id Evangelium Lucae ab initio editionis sua stare quod cum maximo tueri, Marcionis vero plerisque non notum, nullis autem notis, ut non eo damnatum.... eadem auctoritas Ecclesiarum Apostolicorum cetero quoque patriciabitur Evangelii. Hactenus Tertullianus. Eadem traditionis auctoritate S. Augustinus Manicheos profligat, qui Evangelium ab Apostolis discipliule scripta fuisse negavit. *Sicut ergo, inquit contra Faust. L. XXVIII. c. 2, ego credo illum librum esse Manichei, quoniam ex ipso tempore quo Manichæus vivebat in carne, per discipulos eius certa successione prepositiorum vestrorum ad nostra usque tempora custoditis atque perductus est, sic istum librum credere esse Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipse in carne vixit, non interruptâ serie temporum Ecclesia certâ connexione successione usque ad tempora ista perduxit.* Hinc affirmare non dubitat S. Doctor non aliani sibi suppetere rationem cur libros sacros ipsiusque Evangelium admittant, nisi fidem Ecclesie libros illos tanquam certos et authenticos pro-

pónentes: *Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia catholica commoveret euctoritas.*

Argumentum secundum: *Ex disertis scriptorum Apostolicorum testimoniis.* De Christianorum fide circa autores novi Testamenti post tertium Ecclesiæ seculum nulla est inter nos et deistas controversia. Ab illâ quippe atate libros illos eodem in pretio habitos fuisse quo nunc apud omnes habent certum explorandum est, neque idcirco in re minimè dubia testes adhibendi sunt. De his solim temporibus que aevum apostolicum proximè excepérunt dubitare significant adversarii, ac precipue Freretus, libro cui titulus: *Examen critique des Apologistes de la Religion chrétienne.* Pauca venerande hujus etatis monumenta supersunt: at in eis non solum doctrina eadem, eademque facta continentur quæ in libris novi Testamenti, sed etiam quod ad rem nostram propius attinet, libri illi saepius laudantur, citantur, exscribuntur, quod certè argumento est illos ab Apostolis aut discipulis scriptos fuisse, cùm autores illi qui apostolici dicuntur, Apostolos vel viderint, vel salem proximè excepérint.

Barnabas Apostolus, quem epistole *Cognominis* parentem esse existimat doctissimus Cotelarius aliquique eximii critici, nonnulla ex Evangelii testimonia appellat, quæ totidem verbis in Evangelii hodiernis legituntur. Attendamus, inquit, ne forte sicut scriptum est, multi vocati, pauci electi inveniatur, quæ Christi sententia habentur apud Mathæum cap. XX. Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam, quod ex Matth. IX expressum est. Quoniam ergo dicti erant Christum esse filium Davidis, reformidans et intelligens errorum scleratarum air: *Dixi Dominus Domino meo, etc.*, in Matth. XXII. Barnabas librum unde hæc designat nomindam non appellat, sed nullibz etiam designat libros veteris Testamenti è quibus tamen plurima deponit testimonia.

Clemens Romanus episcopus, primâ suâ ad Corinthios Epistola, quæ veteres omnes agnoverè, hæc Christi placitum refert: *Miseremini ut misericordiam consequamini; dimittite ut dimitatur vobis: sicut facitis, ita vobis fit; sicut datus, ita dabitur vobis; sicut iudicatis, ita iudicabitur vobis: sicut indulgetis, ita vobis indulgetur: quâ mensurâ metimini, in eâ mensurabitur vobis.* Que omnia totidem formè apiebus jacent apud Lucam 6. Laudat etiam illud Christi dictum ex Matth. 18 exceptum: *Vx homini illi! bonus erat ei si natus non fuisset.* In secundâ verò, quæ est etiam ad Corinthios, Epistola, et cujus maximam partem nobis invidit injuria temporis, plura quæ referre longum foret, ex Evangelii testimonia ad verbum citantur; ac ne quicquid dubitet quicquid ex Evangelii deprompta sint, Clemens ipse prohibet illis et similibus verbis utens: *Ait quippe Dominus in Evangelio: alia quoque scriptura ait; dicit autem Dominus, etc.* Negas solim Evangelia, sed etiam Epistolas Paulinas Clementi Romana immotuisse constat. Prima quippe Epistola mox citata, illis verbis Corinthios compellat: *Sumite in manus scripta beati Pauli Apostoli, quid vobis presertim edicti initio*

epistola illius quam ad vos scriptis? Profecto à Spiritu sancto accepserat id quod ait de seipso, de Cephà et Apolo, et de schismatis apud vos exortis. Iis certè verbis claris designari non potuit prior D. Pauli ad Corinthios Epistola, cuius in exordio reprehendit Apostolus dissensiones occasione sui ipsius, Cephà et Apollo in nascenti Corinthiorum Ecclesiâ excitatas: ac proinde manifestò constat illam D. Pauli Epistolam non solam Clementi Romano, sed etiam universo Corinthiorum Ecclesiæ apprime notam fuisse.

Ignatius Antiochenis episcopus, qui sub Trajano imperatore martyr occubuit, quam plurima refert ex Evangelio Christi dicta. Epistola ad Ephesios, istud Matth. 12: *Munifex est arbor ex fructu ipsius;* Epistola ad Polycarpum, istud Matth. 10: *Prudens esto sicut serpens in omnibus, et simplex ut columba;* Epistola ad Smyrnenses ait Christianum à Joanne baptizatum fuisse, ut impleretur ab eo omnis justitia, quod ipse Christus dixerat Matth. 5. Eadem Epistola jubet teneri Evangelium, in quo, inquit, passio et resurrectio Domini certis comprobantur testimonios. Denique, ut plura omittimus, Epistola ad Philadelphienses hec habet: *Confugimus ad Evangelium tanquam ad carnem Jesu, et ad Apostolos tanquam ad senatum Ecclesiæ, prophetas etiam amplectimur.* Quibus verbis sanctissimus martyr triplex sacramentorum librorum ordinem distinguit, Evangelium quo probatur contra Docetas hereticos istius temporis Christum veram carnem sumpsisse, Apostolorum Epistolas quibus forma regiminis Ecclesiastici prescribitur, et Prophetas quorum nomine veteris Testimenti libros omnes designat.

Una tantum superest Polycarpi Smyrnensis episcopi Epistola, in qua duo testimonia ex Mattheo excerpta laudantur. Si Domino petimus ut nobis dimittat, et ipsi dimittere debemus, Matth. 7. Orenus Deum, ut ne inducas in tentationem; ut enim ait Dominus, spiritus promptus est, caro autem infirma, Matth. 6 et 26.

Justinus Martyr, in eam circa annum 160 edidit pro Christianâ religione apologiâ, testatur Apostolorum Commentaria, Evangelia videlicet, simul cum prophetarum scriptis legi solita in Christianorum conventibus. Porro usus ille invalesceret atiae Justinus non potuisse, nisi iam pridem Evangelio pro genuinis Apostolorum scriptis habita fuissent.

Laudati haec Scriptores nullibi eisdem nominant autores Evangeliorum Mattheum, Marcum, Lucam et Joannem. Verum dubitari nequit quin ad eorum libros quales nunc existant respergerint, tunc quia tunc ab illis appellatae totidem pleniusque verbis nostris in Evangelii legitur, tunc maximè quia Patres permuli ejusdem aut proximè sequentis aevi quatuor Evangeliorum autores suis nominibus designant, nec verò suspicari fas est, istos alia admissemus Evangelia quām quæ à patribus suis et decessoribus recepta et laudata viderant. Papias, quem Joannis Apostoli auditorem et Polycarpi condiscipulum fuisse testatur

Ireneus, commemorat Evangelia Matthæi et Marci apud Eusebium, *Histor. Eccles.* l. 5, c. 59, qui etiam animadverdit eum testimonis ex primâ Joannis Epistola et ex primâ Petri desumptis usum fuisse. Idem verò Ireneus hec habet, *adversus Hæreses*, l. 5, c. 1. *Mattheus apud Hebreos propriâ coram lingua conscriptum Evangelium edidit, dum Petrus ac Paulus Roma Christum predicaverunt et Ecclesiæ fundamenta jacerent.* Post horum verò interitum Marcus discipulus atque interpres Petri, quæ a Petro praedicata fuerant per scripta nobis tradidit. Lucas quoque sectator Pauli Evangelium à Paulo predicatum litteris mandavit. Janne denique Domini discipulus qui etiam in ejus sinu recuperatur, *Evangelium edidit cum Ephesi in Asia moratur.* Panthænus scholæ Alexandrinae prefectus et Origenis magister, ad Indos usque penetravit, ibique, teste Eusebii, *Hist. Eccles.* l. 5, c. 10, Evangelium Matthei apud quosdam Christiani notitia jāne imbutos reperit. Origenes non tam suam quām totius Ecclesiæ atque etiam antiquitatem sententiam iis verbis exhibet apud eundem Eusebium; *ibid.* l. 6, c. 25: *Sicut ex traditione accepit de quatuor Evangeliorum quæ sola in universo Dei Ecclesiæ, quæ sub cœlo est, circa controversiam admittuntur, primum scilicet Evangelium scriptum à Mattheo, etc., cui variis in locis concinit Clemens Alexandrinus.* Denique Tertullianus ipsa Apostolorum scripta autographa suo tempore existitare testatur: *Age, inquit, de Præscript. c. 26, percurre ecclesiæ Apostolicæ apud quas ipse adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsident, apud quas ipse authentica littera eorum recitantur, sonantes vocem et representantes faciem inuisuissimæ. Proxima est tibi Achaea? habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Potes in Asiam tendere? habes Ephesum. Si autem Italie adfices, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas presto est. Certè vocum illarum, authentica littera, sonantes vocem, representantes faciem, singularis energia, enumeratio illarum Ecclesiârum ad quas D. Paulus Epistolas direxerat, probant locum hunc intelligentem esse non de accuratis quibusdam exemplaribus, ut contendit Richardus Simon, sed de ipsius autographis propria Apostolorum manu exaratus. Quidni, inquit Grotius, ipsa manus Apostolorum tum exsisteret, cùm Quintilianus dicat suò tempore existisse manum Ciceronis, Gellius Virgilii sui tempore?*

Argumentum tertium: *Ex antiquiorum hereticorum et paganorum confessione.* Heretici omnes qui post Apostolorum obitum Ecclesiæ varii oppositio erroribus turbaverunt, suo quisque modo librorum novi Testamenti antiquitatem et authenticitatem confirmabant. Alii quippe libros illos vel omnes, vel saltem aliquos, vel integras, vel truncatas admittente se profitebant: ali libros novi Testamenti rejiciebant, non quod existimarent eos ab Apostolis scriptos non fuisse, sed quia iuxta ipsos, Apostoli genuinam Christi doctrinam suis in scriptis non exhibuerant. Secundo Ecclesiæ secundo, Hieracleon, Ptolomeus et Valentinus libris novi Testimenti abutebantur, et Apo-

stolorum dicta pravis interpretationibus ad errores suos detorquere conabuntur. Ebionites *Evangelium secundum Hebreos* habebant, Evangelio S. Matthei haud multum absinile; Paulum verò veluti legis Judaice, quam illi superstitiosè retinebant, desertorem odio prosequerantur, illiusque Epistolas ita rejicabant, ut eo ipso earum authenticitatem probarent. Contrà Marcionites, quorum error legi veteri infinitissimus erat, Evangelium Luce p̄e ceteris, multum tamen, nonnullaque Pauli Epistolas retinebant. Fatahantur Gnostici, qui nomine sectæ innumere designantur, Evangelia ab Apostolis scripta fuisse, at negabunt Apostolos veram Christi doctrinam ascitos fuisse, seque ipsis, teste S. Ireneo, Apostolis doctores ac sapientiores affirmare non dubitabant. Porro illa opinio qui nihil impium magis et insanum excoegerat potest, evidenter ostendit quām stabilitate tunc fuerit librum novi Testamenti authenticitas, quam Gnostici, non nisi rejecta ipsorummet Apostolorum auctoritate, rejicere poterant. E veteribus hereticis soli Manichei, et quidem seculo quarto, Evangeliorum authenticitatem negare ausi sunt; at eorum sententia nulla ratio haberi debet, tunc quia non alii innixa erat argumentum, nisi quod evangelicam doctrinam erroribus sui repugnare intelligenter, ut manifestò appareat ex S. Augustini disputatione adversus Faustum Manicheorum principiæ: tunc quia recte illa opinio antiqua et constanti Catholicorum et hereticorum traditione invictè confutata manebat. Merito itaque S. Ireneus librum ab Ecclesiæ catholice receptorum testes ac vindicantes ipsosnot sui hereticos appellat. *Tanta est, inquit, circa Evangelium firmitas, ut ipsi heretici testimonium reddant, et ex ipsi evidenti uniusquisque corum conetur sum confermare doctrinam...* Quando ergo hi qui contradicunt nobis testimonium peribent, et utuntur his firmis et vera est nostra per illis ostendo.

Accedit paganorum consensio, Juliani imperatoris, Porphyrii, Celsi Epicurei, qui adversus religionem christianam stylum excuerunt, quorum certè maximè intererat novi Testamenti fidem minorem, qui tamen in re ne minimam quidem fraudis suspicitionem significavere. Julianus imperator, quem, upotito sacris Christianorum initiatum, nihil eorum quibus defendi vel impugnari poterat Christianismus late rebuit, quique nulli studio, nullis impensis pepererunt argumenta et monumenta, si que forent, fidei christiana adversa undeque colligerent, Julianus, inquam, libros novi Testamenti corrumque autores Apostolorum sapienter appellat: *varia Christi vel dicta vel gesta ex Luca, Matthæo, vel Joanne referit, ut vide est apud S. Cyrillum Alexandrinum: vetutum editio ne Christiani humaniorum literarum studio, poetarumque lectioni incumbenter: Eccl., inquit, Epist. 24, Lucanique et Matthæum in cunctis Galileorum exponent. Ex iis quæ tertio seculo adversus Christianos scripserat Porphyrius, manifestum est nullum inter paganos de novi Testimenti authenticitate dubium exortum fuisse, quandoquidem plerique Porphyrii*

(1) Huic suffragio tum Christianorum, tum extra-neorum, res et facta concordant. Scilicet etiamnam existunt maxime antiquitatem exemplaria, hisdem atque nunc inscripta nominibus, et p̄e exteris manuscripta Vaticanicum et Alexandrinum quanto ad quartum seculo non recentiora: Tertull. ipsa Apostolorum autographa suo tempore existisse scribit lib. de Præscript. c. 56: *Percurre Ecclesiæ apostolicas, ait compellans hereticos... quæ quas authentica littera Apostolorum recitantur.* Hinc tanta sollicitudo Diocletianus ea exemplaria conquiri iubebat, et Christianos qui tradere renenerat sevissime torqueri. Atq[ue] tanta manuscriptorum vetustas, studiorum autographa Apostolorum servandi, Diocletianus penitentios gonus, hac totidem facta ad predictorum librorum antiquitatem et authenticitatem, aut salem ad ejus opinionem apud Christianos et Gentiles ex aequo receptione alludunt. Ergo, etc.

67
præsentim ullo modo dissentiat, vel quod postea
evenisse suspicari possimus. Verum nōrum omnes,
multipliciter experientia constat, quād difficile sit
falsam historiam credere, camque ita locis, temporibus
ac personis cognitis accommodare, ut non errores ali-
quos habeant admisit, unde artis eritice periti fraudem
subdolorari et arguere vealent. Cum igitur fratrum
aliud antiquitatis scriptum tam studiosè ab hominibus
diversarum et oppositorum factum exploratum,
sollicitatum, atque in omnes partes versatum fuerit, dete-
cta aliquando fuissent in novo Testamento recentioris
origini indicia, si non etate Apostolorum, et ab ipsis
Apostolici scriptum fuisset.

At non solum ab omni suspicionis fraude immunes sunt libri nostri, sed nulli praterea et validè conspi-
cuntur etiam apostolice notas exhibent. Verbi gratia,
apud Matthaeum, Marcum et Lucam referuntur Christi
Dominii vaticinia conformatim future urbis Ierosolyma-
tinae totiusque gentis Iudea excedit: silent tamen
idem Scriptores de rerum exitu et executione oracu-
lorum illorum, non alia sane ratione, nisi quia quo
tempore scribentur, propheta illa: nondum eventu
completa erant: deinde illud Christi vaticinium, prout
ab Evangelista referatur, Ierosolymis obsidione et
excidium ita premuntur, ut plurima etiam conductic
que nonnisi ad ultimum Christi adventum respicere
videtur, unde obscuritas quedam nascitur quam sa-
nè sustulissent Evangeliste, si prophetiam illam vel
ipsi finirent, vel post res gestas scripto mandavis-
sent. Alia etiam quam plurima manifestè indicant li-
bros novi Testamento ploreros ante Ierosolymitanum
excidium vulgatos fuisse. Eorum auctores, prout ex
libro Actuum Apostolorum et Pauli Epistolis constat,
Ierosolymis degunt, in templo adorant et concionan-
tur, coram sacerdotibus et magistris Iudeorum
accusantur. Ergo templum adhuc stabat, ergo urbs
Romaniorum armis nondum expugnata. Oo tempore
que scripta sunt Epistole ille que Paulo tribuantur,
gravissima inter Christianos exorta era controversia,
utrum cum lege Christi conscientia esset observanti
ritum Mosaicorum, uti cum ex aliis Epistolis, tum
principiù ex ea que ad Galatas scripta est eviden-
tissime patet. Jam vero et ipsa haec controversia, et genus
argumentorum quibus illam dirimir auctor Epistole
ad Galatas, manifestè supponit tune temporis stitisci-
et templum, et cultum Leviticum. Id etiam indicat
Epistola ad Hebreos, prout cum legenti patet, eo
que ipso constat Epistolas illas bello Iudeico antiquo-
res esse, ac prouide apostolice atatis. Apparet etiam
librum Actuum Apostolorum antea conscriptum fuisse
quam Paulus à primis vinculis liber fieret. Nam eò
usque historie libum deducit Lucas Pauli discipulus
et individuus comes, qui postea animum ad scriben-
dum appulisset, narrationem habentem rerum que
deinde continguerunt. At librum Apostolorum non
nisi post Evangelium Luce scriptum est, ut docet pra-
fatiuncula Actibus Apostolorum prefixa; ipsiusque
Lucas Evangelium Evangelis Matthaei et Marci recen-
tibus esse testantur antiquissimi Patres, et Lucas ipse in

Evangelio suo, statim à principiis, immere videatur. Sub alio etiam respectu, libri novi Testamenti, perfectam habent convenientiam cum circumstantiis temporum et auctorum quibus nuncupantur; etenim convenientia 4^a quad designationes annorum, dierum, locorum; quad nomina personarum, principium tunc regnantium, summorum Sacerdotum, etc.; quad omnia que Iudeorum Religionem, leges, politiam, juris prudentiam, opiniones, sectasque spectant.² Convenientia cum antiquissimis Ecclesiae monumentis quad primorum Christianorum mores, celebrationem Paschatus, Pontecostes, et diei Dominicæ, ordines Ecclesiasticos, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum munia, Ecclesie jejuna, Sacraenta, constitutions; nihil non primavera sapit Ecclesia simpliciter: abitum verò silentium est de variis ritibus qui post Apostolicam etatem ad augendam divini cultus pompa inventi fuere; et quorum mentio N. T. suppositionem argueret, sicuti Constitutionum et Canonum quae Apostolorum nomine inscribuntur arguit.³ Convenientia cum inde auctorum: entia quippe mira simplicitas et candor ingenius, pietas in Deum, studium virtutis, erga omnes homines effusa charitas, sollicitus pro salute suorum ardor, adversari malos Christianos tempestiva severitas, in pseudo-Apostolos vehemens autoritas; que quidem Apostolos omnino decent, in impostore non caderant.⁴ Tandem cum auctorum literaturam convenientia orationis genus: cum enim fuerint origine Hebrei, et Graeci Religionem manifestare, debuerunt loqui graeco hebraismo referito; excepto tamen S. Mattheo, qui, cum ad usum Judaeorum potissimum scriberet, sermonem syriacum tunc Iudeum usitatum adhibuit: cum facinet homines litteris, debuerunt uti genere dicendi non perperatio, sed rudi et simplici; excepto tamen S. Lucæ, cuius utpote medici et humanioribus litteris imbut, stylus pauci cuitus est.

Argumentum quintum: *Ex manifesta sententia oppositorum et repugnat. Etemum 1^a vana est ea opinio que libro à multis seculis et ab innumeris derisorum partium hominibus recepto fidem admovere conatur, absque illo certo vel etiam probabili argumento. Atque hujusmodi est opinio eorum qui libros novi Testamenti suppositiones arguant. Impugnant illi domesticam, antiquissimam, universalem Ecclesiarum omnium que nunc existant, queaque olim extiterunt traditionem: negant authenticos esse libros qui ab Apostolorum anno ad nostram usque etatem pro sinceritate genuinisque Apostolorum scriptis habuit sum unanimitate Christianorum omnium, ad quos res illa praecepit spectabat, consensione, inimicis hararetorum et pagani contrauersis quo argumenta validissima ex libris illis deprehenderunt. Habent igitur de ista certa quedam rationum momenta, quibus parado lucent, tam incredibili fidei facere queant. Comprehenderunt in illis manifesta quedam recentioris etatis indicia. Dicere possunt quo auctor, quia etate, quibus in locis falsa haec opinio apud Christianos et ipsos paganos invalescere coperit. Minime gentium: sed*

¶ **a**fferunt illi dubia ac meras conjectationes quae , si in hujusmodi causâ admitterentur , nihil historia et publi- Apostolorum adhuc viventium nominibus falso subjici non potuisse.

ca seculorum omnia fides tam certi haberent; quod in controversiis adducere ac penitus labefactare non licet. At nobis longe diversa estrit disputatione ratio, et quamvis ipsa vetustate possessionis et quadam prescritionis iure libri nostri salis defendi possent, aliam tamen exceptionem proponemus adversus sententiam deistarum, peitam videlicet ex manifesta illius repugnantiâ.

Enimvero opinio illa et rationi et sibi ipsi pugnat, que cum affirmet libros novi Testamenti suppositios esse, nullam tamen temporis epocham assignare valet, quia non prorsus impossibilis fuerit librorum illorum suppositum. Atqui reip̄sa nullam temporis epocham fugere valent adversarii, qui libri novi federis sub enim Apostolorum nominibus subjici poterint. Id enim factum fuisse dicent vel viventibus Apostolis, vel iisdem fato functis: utrumque repugnat.

Primum certe : nam nemo esse potuit tam perficte frontis, ut illud faciens aggrediretur sub oculis Apostolorum, ipsi palam in orbe universo docentibus, ipsi ad fidem neophytes suos instituentibus ; neque, si attenuerat aliquis, permisissent Apostoli ut suo nomine abuteretur nefarius impostor ad correspondandas pravis erroribus fidei mentes, cum ipsi sinecerant Christi doctrinam ne sine immensi laborebus et pro vita discriminare dissemperarent ; neque etiam si fraudem ignoravissent, aut dissimilavissent Apostoli, ea tamen primis Christianis imponece potuisse. Finamus, verbi gratia, duas ad Corinthios Epistolas non ab ipso Paulo ecclesie Corinthiensis fundatore, sed ab alio quodam, qui Pauli nomen mentitur, fuerit, scriptas esse : num fingere cuncti libet Corinthios omnes incepit fraude deceptos fuisse ? num Apostoli, quem in civitate sua, sis in dominis diei, ne semel videantur, audierint, allocuti fuerant, doctrinam, stylo quamunque ipsam penitus ignorabant ? Contine Epistola ille resolutionis plurimum questionem quas procul dubio Corinthii Paulo proponerant, de schismate iam apud se exidente, de incesto qui nevergam duxerat, de litibus ad tribunalia delatis, de celebratione Eucharistiae, idolethyti, matrimonio, virginitate, etc. At quis alius, preter Paulum ipsum, dubia haec solvere, et ad Corinthiorum quiesita tam appositi response posse potuisse ? Deinde ex altera ad codicem Corinthios Epistola manifestum est primam ab his cum summarij exceptione fuisse, quandoquidem quod eis auctoritate plurimi in ecclesia illa abusus sublati fuerant. At Corinthi priorem hanc Epistolam tanquam quoddam oraculum non receperint, nisi compertum absens habeant, hanc ab eodem Apostolo, sicut de ecclesiis ita presenti statu consuluntur, scriptam et ad se

Atque hæc sane manifestè ostendunt nullam ad
adversarii temporis epocham assignari posse, quia
non omnino impossibili facit ea quam factam fuisse
contendunt novi Testamenti suppositio. Verum, ut
magis magis pataet quâna absurdia sit destruimus

opinio, fingamus hypothesim huic illorum hypothesi planè consimilem. Ponamus, verbi gratiâ, exire in publicum pretensum aliquod edictum quo jus novum veteri oppositum induceretur. Affirmet imposture ilius architectus edictum illud centum abhinc annis promulgatum, ac in publicas supremorum Tribunalium tabulas relatum fuisse: quis non continguo derideret stultam hominis malâ et ineptâ fraudulenti audaciam? Atqui non multo sapientius sese gessisset quicunque, viventibus vel mortuis Apostolis, libros eorum nominibus inscriptos in medium proferre ausus fuisset. Etenim libri illi cultum sive à paginis, sive à Judicis, id est, ab universis qui tunc essent hominibus usurpatum abrogabant, novamque et molestissimam inducabant formam religionis: proper fidelem iis commoda tam infinita hominum multitudine dirissimis suppliciis ipsique adeò morti devovere se non dubitabat: idem libri statim atque exarati sunt vulgassimi, fideliumque omnium manibus triti esse debuerunt; tunc qui ad eorum prescripta Christiani vitam suam ac mores componere tenebantur: tunc quia controversias omnes circa religionem enatas ex illorum auctoritate supræma dirimi oportebat; tunc quia eorum plerique ad ecclesias insignes et numerosas directæ, atque ideò in publicas ecclesiarum tabulas relati erant.

Ohj. 1^o: Libri plures ut genuini diu habiti sunt, quos tamen suppositos esse decurso temporis detexit et demonstravit ars critica. Ergo a pari, etc.

Resp. 1^o: Retorquere licet, ac eadē methodo inferre, et Demosthenis, et Tullii, et Virgilii opera, et quovis generatio libro fuisse suppositos. — Num valet a particulari ad universale conclusio: et ex eo quid nummi quidam falsi et adulterati sint, sequitur nulos dari genuinos? Si libros Evangelicos genuinos esse argueremus, quia dantur quidam libri veraces, equidem argumento possumus refellere: sed absit ut si ratiocinemur. 2^o: Libri quorum suppositio deinceps detecta est, vel erant levis momenti et ad paucos homines spectabantur, vel dit post mortem eorum quibus tribunatur prodire, vel laudati non sunt ab auctoribus à quibus laudari debuissent, nec in alia idiomata translati si ferme temporibus quibus vivebant pretensi illorum auctores; vel habent diversa suppositionis indica que tandem deprehensa sunt. Atqui nihil simile occurrit in libris N. T.; imò verò quo magis evançorū eorum authenticitas, eò magis splendescit. Ergo, etc.

Ohj. 2^o: cum auctore libri inscripti: *Examen des Apologistes de la Religion chrétienne*: Ex Patrum Apostolicorum testimonis temerè concludit antiquitas et authenticitas librorum novi Testamenti: quippe veteres illi Patres non alia Evangelia laudant, quam apocrypha, canonica verò nullibz citant, imò nec agnoscunt. *Les plus anciens Pères de la secte dominante ne paraissent pas avoir connu les quatre Evangiles qui nous restent, tandis qu'ils citent fréquemment et avec une entière confiance les livres apocryphes, comme faisant autorité...* Jusqu'à Justin, on ne trouve que des livres apocryphes cœls. Depuis Justin jusqu'à Clément d'A-

lexandrie, les Pères emploient l'autorité des *livres supposés*, et de ceux qui passent maintenant pour canoniques. Enfin, ces derniers l'emportent, et déclinent totalement les autres... C'est une chose digne de grande attention, que, quoique les premiers Pères fassent fréquemment usage des faux évangiles, jamais ils ne nous parlent de ceux qui nous restent. Matthieu, Marc, Luc et Jean ne sont cités ni dans Barnabé, ni dans Clément, ni dans S. Ignace, ni enfin dans aucun écrivain des premiers siècles... S. Justin est le premier de ceux qui nous restent qui ait eu quelque connaissance des quatre Évangiles que nous avons entre les mains. La conformité de quelques passages des anciens Pères avec des textes de l'Évangile, ne prouve pas que ces premiers auteurs l'aient volutu citer lorsqu'ils écrivaient;... il y a plutôt lieu de croire que ces passages sont tirés des livres apocryphes dans lesquels il y avait plusieurs des sentences qui se trouvoient dans les Évangiles qu'à nous restent... Les plus anciens Pères, comme on l'a remarqué, lisait et alléguait fréquemment les livres apocryphes. Or, il est constant qu'il y avait dans ces ouvrages de mensonge, plusieurs choses conformes à ce que nous lisons dans nos Évangiles, et même en propres termes. Ex quibus istud argumentum nascitur: Patres Justino antiquiores Evangelia canonica nullibz laudaverunt, sapissimè verò sunt auctoritate evangeliorum apocryphorum, nec probari potest testimonia illa que nos tanquam ex Evangelio canonico expressa retulimus, ex illis reverè evangeliis potiusquam ex apocryphis deprompta esse: ergo incerta manet Evangeliorum authenticitas.

Resp. 1^o: Nego antecedens quoad omnes partes. 1^o: Falsum est evangelia canonica nunquam a Patribus Justino antiquioribus laudata fuisse. Plurima Barnabe, Clementi, Ignati, Polycarpi loca retulimus que ex evangelis canoniciis descripta esse manifestò appareat. Evidenter nullus eorum Matthei, Marci, Luca, Joannis nominatio meminit: at scèp̄ item Prophetae sententias referunt, Prophetis minimè appellat. Ignatus seppisimè periodos integras ex variis Pauli Epistolis describit, tacito vel Apostoli vel ecclesiarum ad quas scriberet Apostolus nomine. Videlicet sanctissimi illi viri, non tam adversus hereticos de fide scripserunt, quam de pietate Christiana in gratiam fidelium, qui cum Apostolorum scripta diurna nocturnaque manu terrent, loca ex unoquocque deprompta, etiam non appellatae auctoribus, facilè discernebant. Igitur quatuor evangeliorum auctoribus nullibz a Patribus apostolicis nominatis fuisse, id fortasse nihil probat aliud, nisi ita receptam et expoloratam apud omnes fuisse, dum illi scriberent, evangeliorum canonico auctoritate, ut Christiani statim intellegent ex iis deponiti que veluti Christi dicta vel gesta in Patrum scriptis referebantur. Certè Patres apostolici nullibz prorsus appellant evangelia hæc apocrypha quorum auctoritate sapienti illis abusus fuisse affirmat Freretus. Quod vero ad item Scriptor, nemini ante Justinum evangelia canonica certò cognita et probata fuisse, non solum apertè falso, sed etiam valedic absurdum est; qui enim evangeliorum canonorum ita meminit, ut simul etiam testicet ea ex more antiquo legi solita in sacris Christianorum coibis, ita certè nec solus, nec primus illa novisse dicendum est.

2^o: Falsum est evangelia apocrypha à Patribus apostolicis pro authenticis seppisimè laudata fuisse. Eusebium audamus testem Freret certè locupletissimum. Post enumeratos novi Testamenti libros qui vel communis omnium consensus recepti erant, vel quorum canonicitas adhuc incerta videbatur, loquitur Eusebius de falsis quibusdam evangelis et actibus sub nomine Petri, Thome, Matthei et aliorum Apostolorum vulgaris, *quos quidem libros*, inquit Ilist. Ecclesiast. I. 3, c. 25, *nullus unquam qui continuat à ab Apostolis successione in Ecclesia docuit, in scriptis suis commemorare dignatus est*. Alibi equidem nota Eusebius Evangelium secundum Hebreos à Papî et Hegesippo laudatum fuisse, idque veluti rem prorsus singulariter observerunt etiam Clemens Alexandrinus et Hieronymus. At evangelium illud Hebreorum, priusquam saltem ab hereticis interpolatum fuisse, non multum discrepabat ab evangelio S. Matthei: imò Patres nonnulli utrumque illud unum idemque

fuisse evangelium existimaverunt. Deinde nulla ratione ostendi potest evangelium secundum Hebreos ab Hegesippo et Papâ pari in pretio cum evangeliis canoniciis habitum fuisse. Ceterum non inficiantur quin Clemens Alexandrinus, Irenaeus, Origenes, Eusebius et alii evangeliorum apocryphorum meminerint: ex eorum quippe scriptis quinqaginta ejusmodi evangeliorum fragmenta et titulos colligit Joan. Albertus Fabricius. At constat etiam libros illos ab iisdem Patribus specatos fuisse veluti spurious et nullius pondere: quod vero ad Patres apostolicos Justino antiquiores attinet, à quibus evangelia apocrypha veluti authentica laudari affirmat Freretus, negamus ullam in eorum scriptis liborum apocryphorum mentionem occurrere. Objicit equidem Freretus loca duo ex Clemente Romano que ab apocryphis descripta esse contendit: verum immorit, quandoquidem loca illa, si non ad verbum, saltem penes sensum in evangeliis canoniciis leguntur: et etiam in illis non existant, dici hanc improbabilitatem posset nonnulla Christi dicta Patribus qui cum Apostolis conversari fuerant traditione innovuisse, velut istud Christi effatum: *Beatus est magis dare quām accipere*, quod sanè non ex evangeliis apocryphis que suo tempore nulla erant, sed ex recenti traditione Paulus didicerat.

3^o: Falsum est probari à nobis non posse testimonia illa Patrum apostolicorum que nos tanquam ex evangeliis canonico expressa retulimus, ex illis evangelis, potiusquam ex apocryphis petita esse. Etenim testimonia haec procul dubio ab evangeliis canoniciis, non verò ab apocryphis mutata sunt, si omnium sensus et plurimorum verba ipsa in evangeliis canoniciis elegantur, et aliud constet libros apocryphos antiquissimi Patribus vel ignotis vel contemptos fuisse. Utrumque porrò ex dictis manifestum est. Preterea Patres illi ecclesiarum apostolicarum episcopi, ea certè evangelia laudabant que suis in ecclesiis admissa erant: sed ostendimus suprà non alia, præter illa que hodiè supersunt, in ecclesiis apostolicis evangelia recepta fuisse.

Objicit 3^o Freretus: Non constat evangelia que nunc praे manibus habemus ab Apostolis scripta fuisse, si ipsa Apostolorum aetate, vel paucis post eorum mortem annis, Christiani plurimi exsisterint qui libros novi Testamenti vel penitus ignorabant, vel aperte negabant scriptos fuisse ab Apostolis. Atqui primis Ecclesiæ seculis res ita se habebat. Nam heresem auctores quorum dogmata cum evangeliorum canonorum dogmatibus adversa fronte pugnabant, evangelia canonica procul dubio vel non moverant, vel non fabebant genuina esse Apostolorum opera, aliqui omnem sibi placitis fidem ipsi admiserint.

Resp.: Nego minorem propositionem. 1^o: Ut omittimus argumenta omni quibus modo ostensum est libros novi Testamenti tanquam Apostolicos ab origine receptos fuisse, nullum dubium esse potest quin heretici ad etatem apostolicam proxime accedentes ab antiquiori tamē ecclesiâ defecerint, ac veluti novatores habiti sint, cum primum dogmata sua in publicum

ferre cooperunt. Id uno ore affirmant Scriptores vestissimi, Ignatius, Irenaeus, Tertullianus, qui omnes hoc præseruum argumento eos premunt, quod novas et inauditas haec tenus in ecclesiis apostolicis doctrinas spargerent. Id agnoscabant ipsimet haeretici, quippe, teste S. Irenaeo, *gloribantur esse emendatores Apostolorum*; nec dicere dubitabat Marcion, *semelipsus esse veraciorum quam sunt hi qui evangelium tradiderunt Apostoli*. Id donec evincunt ipse sectarum illarum appetitioles; ut enim ab antiquis et catholica ecclesia secerrentur haereticis veteres, nonne ab auctoribus plerisque sumebant, dicebanturque Marcellitana, Ebionita, Carpocratia, Basiliadani, Valentianisti, etc. Jam vero ecclesia illi antiquior, unde recesserant haeretici, camden doctrinam tenebat quam non hodie teneamus; siquidem haereticorum illorum figurae fidei nostra adversantur, uti adversantur fidei ecclesie illius matrixis quam deseruerant. Ergo evangelia canonica, utpote fidei veteris ecclesie consentanea, ab illa admittebantur, non secus ac nobis admittuntur. Ergo neutrum primis haeresem artificios incognita fuerint, ab illis etiam recepta fuisse constat, priusquam illi ab Ecclesia discederent. *Adeo antiquis Marcionis est*, inquit Tertullianus, *adv. Marc. l. 3, c. 4, quod secundum nos (Evangelium S. Luce), ut ipse illi Marcion aliquando credidit*. Releget S. Irenai locum in expositione argumenti tertii descriptorum.

2° Idem haeretici nunquam inficiari ausi sunt libros novi Testamenti ab iis scriptis fuisse quorum nomina pro se ferebant. Alii quidem negabant stundum esse Apostolorum doctrina; alii scripta Apostolorum miserere depravabant, aut fictis interpretationibus placitis suis accommodare tentabant; alii revelationes quasdam incensiebant, unde doctrinam antiquam emendato portarent. At, si Manicheos excipias, qui ad recentiorum atetam pertinent, nullus disertè affirmavit libros novi Testameuti sub Apostolorum nominibus suppositos fuisse. Immerito igitur contendunt Freret plurimos ex parte illa, que Apostolorum proxime excepti, Christianos extulisse, qui libros evangelicos vel ignorarent, vel ut spuriis haberent. Quod verò in hujus propositionis confirmatione subiicit, videlicet haeresem autores dogmata dogmatis evangelicis prorsus adversa tradidisse non fuisse, nisi etiam authenticitatem evangeliorum quibus faciliter revincent poterant inficiari esset, id affirmari non potest, nisi ab eo qui priscorum haereticorum iudicem et doctrinam nullatenus perspectas habeat. Etenim à vero procul aberraverit qui aliquam in eorum erroribus constantiam deprehendi posse existimat. Illi sectarum principes non tam Christiani erant, quibus probata esset Christi et Apostolorum doctrina, quam Judæi aut Philosophi Pagani quo splendor miraculorum ab Apostolis virisque apostolicis editorum, ad Christianism suum adduxerat, ut simul etiam opiniones quibus imbuti erant retinerent, Christianorum fidem ad eas revocare et accommodare conarentur. Nequaquam igitur mirum est, si homines eiusmodi decipi per protosolitam et inanem fallaciam, secundum traditionem

hominiū, secundum elementa mundi, et non secundum Christum instituti, doctrinam tradiderint quam haud ignorantem apostolice doctrina contraria esse.

3° Ex illa haereticorum et catholicorum dogmatum oppositione, nova et invicta colligi potest authenticitatis evangeliorum demonstratio. Sic enim ratiocinari possimus. Secundo Ecclesia seculo varie exorte sunt haereses, que, ut ali Freretus, doctrina evangelica adversabantur. Atqui certissimum constat evangelia nostra sectarum illarum auctoribus antiquiora esse, quandoquidem ab his vel emendabantur, vel interpolabantur, vel in alienos sensus detorquabantur. Ergo etiam certissimum constat evangelia nostra pertinere ad etatem apostolicam, ac proinde ab his quorum nomina præferunt conscripta fuisse. Et vero, antequam primi haeretici Saturninus, Basiliades, Carpocrates, Valentinus, Marcion nova sua dogmata disseminarent, florabant Ecclesie ab Apostolis fundatae Romana, Jerosolymitana, Antiochenis, Corinthiensi, Alexandrina, etc. Ille igitur Ecclesie vel recipiebant evangelia nostra, vel nulla, vel diversa a nostris. Secundum et tertium dicti nequeant. Secundum quidem, Barnabas enim Apostolus, Clemens Romanus, Ignatius, Polycarpus, qui ipsa Apostolorum actæa floruerunt, quique eandem profecto doctrinam ac celebres illi Ecclesie tenebant, plurima, ut vidimus, Christi dicta gestaque ex evangelio, quod ipsi declarant, expressa referunt. Tertium vero, nam secundo, tertio et sequentibus seculis, Ecclesie illi apostolica ministri et doctrine successione a primâ suâ origine haud interruptam servabant, id est in suis adversis haereticis controversiis, antiqui Patres ad Ecclesiarum illarum fidem provocare non desinunt. At tertio, quarto et sequentibus seculis, Ecclesie apostolicae non alia admittentes evangelia quam nos non hodie admittimus. Ergo eadem etiam a primâ suâ origine admiserunt: ergo evangelia nostra primis novatoribus antiquiora sunt, nam et ipsi antiquiores sunt Ecclesie illae.

Obj. 4° cum eodem Frereto: *Certum est primis Ecclesie seculis plurimis à Christianis sub Apostolorum nominibus vulga fuisse evangelia, quorum tituli et fragmenta habentur in Fabricii Codice apocrypho.* Atqui, hoc semel agitur, sponte concidunt argumenta omnia, quibus evangeliorum nostrorum authenticitatem probare conati sumus. Etenim 1° factum illud traditionis ecclesiastis ad quam provocavimus, fidem prorsus incertam efficit. Nam si in ipsa Ecclesia origine, falsa haec evangelia supponit atque à multis recipi potuerit, ex eo quod nostra etiam recepta fuerint, non sequitur illa esse genuina. *H. R. de ce fait, qu'il n'était pas difficile de tromper les premiers Chrétiens, et de leur donner des romans pour des livres historiques..... Les premiers Chrétiens se laissaient tromper toutes les fois que quelques fourbes voulaient prendre la peine de les séduire.* 2° Nulla ratio afferri potest quare ex tot evangelis, que parem aliquando apud Christianos venerationem obtinuisse videntur, ceteris omnibus reiectis, quatuor duntaxat asservata fuerint.

Verisimile est id fortune quodammodo tribendum esse. Videbant Christiani a primâ suâ origine in variis oppositisque sectas abiurere, quarum unaqueque libros doctrinae sue conscientiam habebat. Earum securum maxima pars intra breve tempus interierit, ac vicerunt illi quibus evangelia nostra probata erant. At si aliqua ex aliis sectis supervivisset, mancarent hodierni libri alii, nostrarum evangelia ut omnino interierissent, aut inter apocrypha procil dubio amarentur. 3° Argumenta quibus probari solet evangeliorum nostrorum authenticitas, valent etiam pro evangelii apocryphis, sed potius nullius omnium sunt roboris. Etenim si dixerimus evangelia canonica supponi non posuisse, seu viventibus, seu mortuis Apostolis, argumentum illud eliditur, eo ipso quo constat libros eiusdem generis suppositos fuisse eis ipsa aetate quæ evangelia nostra in lucem prodierunt. Si vero, cum celebrerim Abadie, vix fecerimus in illi primorum Christianorum constantiam, qui ne fidei stam proderent, dirissimos cruciatu ipamque adeo mortem non deprecabantur, simili argumento probari posset evangeliorum apocryphorum authenticitas. Je demande qui sont ceux qui, dans les premiers siècles, ont supposé de faux livres en faveur du christianisme. On ne contestera pas apparemment que ce sont les Chrétiens. Si tous ceux qui professaient le christianisme étaient dans la résolution de mourir pour leur foi, il faut donc supposer qu'il y a eu des faussaires disposés à mourir pour défendre la gloire de leurs factions.... et c'est ce qui démontre contre Grégoire et contre Abadie, qu'il pouvait se faire que, parmi les premiers prédateurs du christianisme, il y en ait qui aient voulu en imposer leur siècle.

Respondeo plures equitem in ipso Ecclesiæ exordio libros sub Apostolorum discipulorum nomine nominibus confitos fuisse; verum illece fraudibus non modo non elevari, sed potius confirmari librorum canoniconum authenticitatem. Quod ut ostendamus, de librorum suppositione originæ naturæ paucis dicendum est.

Igitur 1° duplex fuit librorum illorum genus. Alii evangelii canonici non multum absimiles doctrinam in ecclesiis apostolicis receptione non impugnabunt, ac precipuo vite Christi causas satis accusare referant, additis tamen quibusdam factis aut sententiis que in libris canonici non legebantur. Hujusmodi fuisse videntur evangelium secundum *Hebreos*, quod ab evangelio Matthei non multum, imo ferè nihil discrepasse testantur Epiphanius et Hieronymus, *evangelium secundum Egyptos*, quod tum in secunda Clementis Romani Epistola, tum apud Clementem Alexandrinum landatur; et scripta quedam sub Petri et Pauli nominibus vulgata, de quibus Origenes, Eusebius et alii veteres. Aliud erat apocryphorum genus; plerique enim scatabant manifestis erroribus, doctrinæque apud ecclesias apostolicas receptas ex adverse repugnabant. Porro libri et evangelia primi generis scripsi certe potuerunt ab hominibus minime fraudulentis, et sine ullo decipiendi consilio. Etenim res à Christo Apostolique gestæ ejusmodi erant que in plurimis scribendi studiis commovere possent; qui verò cum

Christo ipso aut Apostolis conversati non fuerant, plurima ex incerti rumoribus, ut fieri solet, litteris mandaverunt, nec idecō prorsus accuratam historiam instituerunt. Ille communis ecclesiarum omnium consensione evangelia illa rejecta sunt, non quidem ut falsa et mendacia refuta, sed ut incerte auctoritatis, et ab hominibus qui non satis noti essent conscripta, eaque solim retenta sunt, que ab Apostolis Mattheo et Joanne, et ab apostolicis viris Marco et Luca exarata esse constabat. In quo sane appareat quā cauti et diligentes fuerint primi Christiani in expendenda origine librorum ad religionem pertinentium, quāque immerito illos exhibeat Freteret velut homines quibus nullo negotio imponi posset. Illius primorum Christianorum diligenter exemplum habemus apud Tertullianum, qui refert lib. de Baptismo, c. 17, presbyterum quendam in Asiæ loco motum fuisse, cōqd acta quadam sub Pauli nomine subdisset.

Quod vero spectat alterum librorum et evangeliorum apocryphorum genus, illa auctores habuerunt haereticos, qui, ut fidem novellis suis opinioibus conciliarent, vel libros ex integrō confectori vulgare, vel evangelia apud Christianos recepta interpolare non dubitarent, prout testantur demonstrantque Pates antiquissimi. *Inenarrabilem*, inquit frēnes, *multitudinem apocryphorum et perpérum scripturarum quas ipsi fixerunt, afférunt ad stuporem insensatorum*. Scripta plurima ab haereticis Gnosticis supposita nominatum appellat Epiphanius. Refert Agrippa Castor apud Eusebium, Hist. Eccl. L. IV. C. 7, conflictas fuisse à Basiliide Prophetias sub nominibus Basileis cuiusdam et Baroph. Iisdem fraudibus suis errores tebarunt Asclepiodorus, Hermophilus, Apollonides, teste apud eundem Eusebium, ibid. L. IV. C. 25, scriptore anonymo, qui secundo seculo floruit. Tamque exploratum erat illud haereticorum crimen, ut Amphilochus Ieonensis liberum scriperit de *Pseudepigraphis haereticorum operibus* in actis concilii Nicenii secundi laudatum. At audiendis pre easter Tertullianus, qui non solim malam haereticorum fidem in aperto collocat, sed etiam hinc librorum nostrorum auctoritatem invictè confimat. *Mea est possessio, inquit, olim possideo, prior possideo. Habeo origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res. Ego sum haeres Apostolorum. Sicut carnem testamentum suo, sicut fidem commiserunt, sicut adiuraverunt, ita tenuo. Vos certe exhortaverunt semper et abdicaverunt ut extraneos, ut inimicos. Unde autem exterranei et inimici Apostolus haeretici, nisi ex diversitate doctrinae quam unusquisque de suo arbitrio adversus Apostolos aut prætulit, aut recipit? Illi igitur et scripturarum, et expositionum adulteratio deputanda est, ubi diversitas doctrinae invenitur. Quibus fuit proposatum alter doceendi, eos necessaria cogit aliter disponendi instrumento doctrinae. Aliis enim non posset succedere corruptela doctrinae, sine corruptela instrументorum ejus. Ita et nobis, et à nobis integras doctrinae non compellisset, sine integritate eorum per qua doctrina tractatur...* Quod sumus, hoc sunt scripturæ ab initio suo, ex illis sumus an-

tequam aucter fuit, antequam à vobis interpolarentur. Cum autem omnis interpolatio posterior credenda sit, veniens unique ex causa emulacionis, que neque prior, neque domestica unquam est ejus quod annulatur, tam incredibil est sapienti cuique, ut nos adulterum stylum intulisse videamus scripturis, qui sumus à principio et priu, quā illos non intulisse qui sunt et posteri et aduersi.

Ceterum ipsimet hereticis, falsorum evangeliorum consarcinatores, aliqui canonici, vel ex integro, vel ex parte admitebant, adeo scilicet certa et explorata erat apud omnes evangeliorum canonorum antiquitas. Neque illi falsa evangelia, falsose Apostolorum actus aliam ob causam scriperunt, nisi quod videtur in omnibus ecclesiis summā religione excipi libros in titulis insignitos. Et reverā si evangeliorum apocryphorum fragmenta que supersunt, inspicimus, deprehendemus illa ad imitationem evangelicorum canonorum elaborata fuisse. Amadvertissemus etiam à Frereto multū amplificari numerum evangeliorum apocryphorum. Nam eti quinqaginta heujusmodi librorum titulos collegerit doctissimum Fabricius, ipse tamē admetton unum idemque scriptum multiplici nomine designari. Verbi gratiā, evangelium S. Matthēi cum aliquot mutationibus et interpretatoribus dictum est evangelium Cerinthi, Carpocratis, duodecim Apostolorum, secundum Hebreos, secundum Nazareos, Syros, Elienitas, etc. Evangelium S. Marci dictum est evangelium Petri, Evangelium S. Luce, Paulo tributum est: eo, quibusdam refectis et immutatis, utebant Marcion et Appelles, unde eorum quoque nomina tulit, etc. Hec de evangelis apocryphis praefati, ad singula objectionis mox propositae capitula respondemus.

Ad primum igitur, dicimus traditionis ecclesiasticae fidem nequaquam incertam effici, eō quod primis Ecclesiis temporibus plurimi sub Apostolorum nominibus libri suppositi fuerint. Etenim nulli inficias iuvans, qui sive ex consilio fallendi, sive piā, ut aiunt, seu potius sceleratē fraude, libri ad pertinentes subiecti potuerint: inīd id variis temporibus, cum magno rei detrimento facilitatem facilius novimus et deploramus. At non idcirco notabili librorum omnium auctoritas, non idcirco nulla erunt indicia, quibus libri genuini a spuriis seceri valent. Sunt profecto certa quadam et recepta ab omnibus artis critice peritis principia, quibus fraudes ejusmodi facile deteguntur, qui si ad presentem controversiam accommodentur, evangeliorum canonicoꝝ auctoritatem evidentissime comprobant. Etenim librum hunc ab omni suspicioꝝ fraudis absolvunt certissimae eritiae regule, quem receptum fuisse constat eo ipso tempore quo scriptus putatur, et ab his quorum maxime intererat ne deciperentur, quique fraudem, si que exsistisset, faciliter animadvertebat potuerint. Jam verò constat ex supr̄ dictis libro novi Testamenti ab ipsa Apostolorum state communi ecclesiārum omnium consensione receptos fuisse, quamvis ecclesiae illae nec doctrinam sibi ab Apostolis tradidit, nec epistles ad se ab hisdem missas ignorare possent. Falso-

rum evangeliorum longè dissimilis est fortuna. Illa neque ab omnibus, neque à primā Ecclesiis origine admissa fuerunt: corum nulla mentio occurrit apud Patres apostolicos, Barnabam, Clementem, Ignatium, Polycarpum: qui verò corum prima meminerunt Ireneus, Tertullianus, Origenes, iis simul utpote recentibus figurant auctoritatem omnem abjudicant. Quā de re preter ea qua diximus, luculentum Serapionis Antiocheni testimonium exstat apud Eusebium Hist. Eccles. I, 6, cap. 12: Nos, inquit, et Petrus, et reliquias Apostolos, perinde ac Christum ipsum suscipimus, sed que nomen ilorum falso inscriptum præferunt (loquitur de evangelio quodam sub Petri nomine vulgato), ea nos, utpote gnari ac periti, repudiamus; quippe qui compertum habeamus, ea nos à majoribus minime accepisse.

Duplex erat, ut supra observatum est, evangeliorum apocryphorum genus. Quo ab apostolica doctrinā non abhorrebat, mirum non est si fidem apud nonnullos obtinuerint. Quamvis ab auctoribus scripta essent nec satis certis, nec satis cognitis, plurima tamen Christi dicta vel facta in evangelii canoniciꝝ pretermissa continebant, quo certi et antiqui traditione innotuisse supponi laud immorit poterant. Neque forsitan Petri, Jacobi, Thome, Bartholomei aliorumque Apostolorum nominibus, ex consilio scripta erant, ut illi Apostolis tanquam veris auctoribus tribuerentur, sed coniici potes hoc ab aliquo Petri, Jacobi, Thomas discipulo conscripta, ipsorum nominibus insignita fuisse, eō quod ipsum Apostolorum illorum doctrinam referre existimarentur. Contrā verò evangelia ab hereticis conficta, vel interpolata, statim aliquę immutationem unanimi ecclesiārum judicio, veluti nova et majoris incongrui repudiata sunt. Neque verò quisquam mirari debet quod in ejusmodi fraudibus fanatici votatores presidium suis opinioneis quiesciverint. Quibus enim prout fui alter docendi, ut siebat citatus mox Tertullianus, eos necessitas cogit alter dispositi instrumenta doctrinae. Hec igitur et similia librorum supposititorum exempli nihil prorsus officiunt librorum canonicoꝝ auctoritati, illaque Frereti dictum primis Christianis quibusdam fraudibus credulōs se prabuisse, non minus faliō quām contumeliosē assertum est. Cū enim primi illi Christiani à teneria amis non christiana religionis principis imbuti, sed in religione iudaicā, in idolatria superstitiōnibus instituti fuissent, religionem novam, perigrinam, molestissimam cum certofortunatum et capiū discrimine amplecti non deberunt, nisi omnibus, ut i. re gravissimā fieri solet, diligentissimē perpensis et exploratis.

Ad secundum, dicimus quatuor que supersunt evangelia, sola ex tot aliis servata fuisse, quia sola authentica erant, cetera vel spuria, vel incerta. Id quamvis ex dictis satis constet, evidenter tamē erit, si attendamus ad summam illam diligentiam quā in secerendis genuinis et adulterinis scriptis primi Ecclesiis Doctores usi sunt. Frequens apud ipsos occurrit distinctio librorum in genuinos, adulterinos et incertos. Eos solūmmodo pro genuinis habent qui 1^o do-

cio plenam observationem! Quasi verò non evidenter simus sit ecclesiam Catholicam, inter illos heresem fluctus, idē immotam stetisse, quia sectis omnibus antiquis, in orbe universo diffusa, ut de miraculis illius in sinu editis nihil dicam, puram sinceramque Christi doctrinam, genuina Apostolorum scripta, ac ministerii successionem absque utilia intermissione ab Apostolis dictam constanter retinuerat. Quasi evidenter simus non sit libros, quibus hodiēntimur, non idcirco pro canoniciꝝ haberi, quia ceteris extinctis soli numeri supersunt, sed potius solos superesse, dum ceteri omnes interierunt, quia soli originem apostolicam sibi vindicare poterant. Hac in re accedit, quod in aliis evenire solet: mendacium tractu temporis evanuit, dum veritas singulis diebus invalescens, sola tandem superstes remansit.

Ad tertium objectionis caput, negamus valere pro evangelii apocryphis argumenta quibus evangeliorum canonicoꝝ authenticitatem probavimus. At 4^o quidem evangelia canonica nec viventibus, nec mortuis Apostoli subiecti potuisse multiplici ratione ostensum est: apocrypha verò, si non viventibus et ecclesiis supremā auctoritate regentibus Apostolis, iisdem fato funetis in lucem prodire potuerunt, seu bonā fidē, ac sine ullo fallendi consilio ab Apostolorum auditoribus scripta essent, seu ab heresiarchis per fraudem et in odium doctrine catholice confacta. Verum libri illi à privatis et obscuris hominibus conscripti, nec dū, nec apud multos parem evangelii canoniciꝝ fidem obtinuerunt, non in publicis Christianorum conventibus inter sacrorum solemnis lectitabantur, non ad celebres ecclesias Apostolorum nomine missi fuerant, non ad eos voluti ad communem fidē normam Christiani provocare solebant, non denique admittebantur ab ecclesiā Catholicā, quae sectas omnes antiquitatem et assecularum numero vinciebat. 2^o Primis Ecclesiis seculis Christiani quām plures librorum nostrorum authenticitatem fuso sanguine comprobaverunt, neque testimoniū illius, quod urgēt eloquentissimum Abadio, vim ultatenis infringit Frereti observationi. Hand abnuerimus equidem evangelia apocrypha scripta à Christianis et supposita fuisse: demum etiam, si placet, eorum auctorum nonnullos pro fide christiana mortem opprimitis, quāquam id gratis omnino supponatur. At nemus eos habent posse veluti impostores qui vite dissipandi confacta à se fraudem defenderint. Etenim libri illi, ubi supr̄ observavimus, non malo dolo, ut plurimum, et animo fallendi scripti erant, nec proinde eorum auctores falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū epistles falsari audire merentur. Deinde librorum illorum scriptoribus tormenta admovebantur, ut Christiana religionē nuntium mittere, non verò ut evangeliorum apocryphorum, de quibus Pagani vel non auiderant, vel certe parum curabant, auctoritatem rejecerint cogerentur, proindeque fidei christiane sangue seculum fuisse: demum etiam, si placet, corum auctorū ep

mus. At illi priorum seculorum heretici pedum suis errores libros à se confiteo profuso sanguine confirmarent, contra nihil non moliebantur ut suos assellas à morte pro Christi confessione obeunda deterrent, ut Patres plurimi observaverunt, atque inter alios Tertullianus, qui aduersus hunc illorum errorum librum *Scorpiacum* edidit.

Obj. 1^o: Canon Scripturarum novi Testimenti confessus non fuit, nisi 60 annis post Christi mortem; inò vero quidam opinantur editum tantum fuisse Adriano imperante, circa annum aera Christianae 117. Ergo, etc. — Deinde plures sunt in N. T. libri, quos ut divinos ac genuinos omnes Christiani non agnoscent: sic à Prosternitibus rejectū Episc. ad Hebreos, Epist. S. Petri, Jacobi, Jude, etc. Ergo, etc.

Tandem nihil evincere potest Traditio seu testimoniū Christianorum; quis enim admittatur iudex in propria causa? Ergo, etc.

Resp. ad primum: Neg. cons. Liquit Canonom seu collectionem librorum N. T. fieri non potuisse, antequam existent omnes libri: porro, juxta eruditorem sententiam, omnes conscripti non fuere ante an. aera vulg. 97, sed ab anno 40 usquæ ad illam epocham variis temporibus occasionibus editi sunt. Irridetur mens certa cum plura Tullii opera negaret esse genuina, quia collectio omnium ejus scriptorum confecta non fuit, nisi multis annis post priorum editionem: ergo à pari, etc.

Ad secundum: Quedam sunt de quibus litigant cruditi, an genuini sint Tullii futuri: ergo nulla sunt authentica Tullii opera. Quem talis ratioinī non pudeat?

Ad tertium: Non modo Christianorum, sed etiam pagani Celsi, Porphyrii, aliorumque testimonia nobis suffragari conlectum est. 2^o Quis in iis, que ad regimen, leges, consuetudines et domesticas instrumenta pertinent, audierit, nisi populus ipse vel familia cuius sunt? 3^o Christiani, ut jā plures observavimus, antequam religioni nomen darent, Pagani erant vel Iudei; adeoque omnibus imbuti praedictis, quae secum importabat ea conditio: ergo non fuere judices in propria causa; aut si fuerint, contra seipsums definiuerunt eorumque testimonium ipsi Pagani testimonio aquivalerat (1).

ARTICULUS II.

De integritate librorum novi Testamenti.

Si ageremus tantum cum incredulis ad fidem Christianam adducendum, probata semel authenticitate librorum novi Testimenti, non tanti referet, expendere an hi libri ad nos pervenerint integri. Quippe libri illi nihil ferme aliud continent quam doctrinam Christianam, et narrationem miraculorum ab ipsis Christo aut Apostolis in doctrina illius confirmationem editorum. Cum igitur illi miraculorum praeferentur offenduntur Deista, melius profecto illi causa sue consulent, si dicant libros evangelicos ex integrō suppositis fuisse,

(1) Tuvache, de Authent. nov. Test., obj. 4°.

monumenta declarant. Cum jubente Diocletiano, sacrorum librorum exemplaria in ecclesiarum sacraris, in ipsis domibus et cubiculis diligentissimè conserventur, plurimi martyres, ne illa in infidelium manus venirent, mortem oppere non dubitaverunt; et qui mortis ani exiliis metu victi sacros codices traherant, non nisi post exstantis longe prementes labores ad communionem ecclesiasticam admissi fuerunt. Porrò is esse debuit primus potissimum religiosa illius erga sacros codices venerationis fractus, ut Christiani, studiosissime providerent, ne quis vel incuria, vel animo fallendi eos corrumperet. Refert Sozomenus *Historia Ecclesiast.* 1. i. cap. 11, in ecclesia quādam plebeum universam graviter commotam fuisse, et quod episcopus evangelium exponens, voculum unum, ille tamē loci illius sensu, innati eleganter studio emendare ausus fuisse. Verebatu Hieronymus ne, si novam aggrediretur librorum sacrorum versionem, in se indignatione concaret. *Pius labor, inquit Epistola ad Damasum sumnum pontificem, sed pericula presumptio;*... quis enim doctus pariter vel inductus, cum in manus volumen assumpsicerit, et à salinā quam semel imbibit viderit discrepare quod locutus, non statim errupat in vocem, me falsorum, me clamans esse segregum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corriger? Tanta videlicet erat Christianorum in libris suis reverentia, ut non verbum quidem, etiam sensus in tuo esset, immutari aequo animo patuerunt.

2^o Ex eadē publicā fide, sequebatur libros novi federis vulgarissimos ac familiari Christianorum omnium usu utros esse. Id cum per se verisimilium sit, tamen etiam secularum omnium, omniumque populorum qui religioni christiana nomen dederunt historia certissime constat. Imo ipsa acta Justinī Martyris, mos in Ecclesiis omnibus jam invalerat, ut in sacrorum celebratione pars aliqua librorum apostolicorum palam recitaretur, et ordo Clericorum institutus est qui illo lectorum munere fungentur. Jam verò si quō magis liber aliquis vulgatus ac notus est, cō minus illius integritas sollicitari possit, integrè præceteris et incorrupti procul dubio habendi sunt libri Christianorum, qui statim atque in lucem prodierunt, per orbem universum diffusi variasque in linguis translati furentur. Certe, si quis actate nostrā vel unicam novi Testamenti vocalam depravare auderet, quā subita Christianorum omnium, omniumque sectarum indignatione, quā unanimi reclamacione hominis illius temeritas castigaretur! at quod actate nostre non licet, neque etiam preteritis temporibus licuisse existimandum est.

3^o Denique ex fide publicā Christianorum sequebatur controversiam omnem, qua ad fidem aut disciplinam moralem ecclesiasticam pertinerent, auctoritate librorum novi Testimenti componendam esse. Cum igitur nullo unquam tempore christiana doctrina adversari caruerit, cūm præter Paganos et Judæos, ipsa Apostolorum actas hereticos quāplures Ecclesiæ infensissimos tulerit, cūm singula prop̄ Christia-

nismi dogmatum ab hominibus superbris vel indicti impugnata fuerint, nullus ferme librorum sacrorum locus est, nulla sententia, nullus apex quem sive orthodoxi, sive hereticī maximā diligentia non ponderaverint. Utique ad ea scripta provocabant, utriquō disputatiois aciem in iis colloabant, utrique pari curā invigilabant ne quid iis adversariorum dolo inservetur, aut detraheretur. Atqui fieri non poterat, ut tot diversarum oppositarumque partium homines vel in frādem eandem consentirent, et communicatis secum consilis Scripturas depravarent, vel si id ab aliquibus attestationem fuisse, ceteri tantum facinus non dissimularent solū, verū etiam interpolationem inimicis manibus inducant in codicis suos refererent. Eadem igitur fides que librorum novi Testimenti originem apostolicam adstruit, eorum etiam integratatem asserit.

Argumentum secundum, ex scriptoribus ecclesiasticis qui ab Apostolorum estate continuatā serie sibi successerunt. Scriptores illi non solum testes sunt quām religiosa veneratione Christiani libros sacros prosequerentur, et quantum prōinde ab omni eorum vitiorum consilio abhorreant, sed etiam ex eorum operibus evidentissimè demonstrant libros novi Testimenti hodiernos eosdem penitus esse qui olim erant, eamēd historiam, doctrinam candem, imò easdem plerisque nos nobis referre quas olim in remota antiquitate et in ipsam origine referebant. Et enim in tot editis à se operibus, sancti Patres, non modo cerebriman librorum novi Testimenti mentionem invenient, sed ex iis sententias quāplures et sat prolīxā interdū testimonia exscribunt, quibus dictis suis robur et auctoritatem adjicunt; adēt ut si casu aliquo omnes ad unum novi Testimenti codices interirent, singuli ferme librorum sacrorum versiculi in scriptis sanctorum Patrum disjecti reperiarentur, et ex iis in unum collectis exugerent aliud novi Testistarum exemplarū integrum, et nostro similimum.

AQui hoc ipsum evidentissimè demonstrat codices evangelicos ab omni semper non solum interpolatione, sed etiam interpolationis periculo immunes fuisse. Enim verò, si ut minimē dubium est, Scriptura loca, ab antiquis Patribus laudata, cum exemplaribus nostris omnino consonant, vel dicendum est eidem fratre, de exemplari nostra et scripta Patrum omnium corrupta fuisse, vel fatendum exemplariorum hodiernarum similis esse, eis quibus uterantur olim Augustinus, Origenes, Tertullianus, Irenæus, Ignatius, Clemens Romanus, ac prōinde is etiam que Apostoli propriam scripserant. At prius factum fuisse dici nequit, tum quā consilium illud omnia Patrum scripta interpolandi negue, ab eodem falsoario, neque à pluribus, neque eodem tempore, neque diversis temporibus inīti et ad extīmū perduci potuisse manifestum est; tum quia si in sanctorum Patrum operibus textus adulteri pro veris ac genuinis suppositis fuisse, nulla in iis constata deprehenderetur, nulla orationis series, nulla vis argumentorum, sed perturbatio maxima, imò perpetuum delirium. Cum enim sancti Patres Scri-